

Eläkepommia ei tule

MATTI VIRTANEN

Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen tutkimuspäällikön Pekka Parkkisen artikkeli tässä YP:n numerossa on poikkeuksellisen tärkeä.

Väestön ikääntyminen on viime vuosina nostettu keskeiseksi lähitulevaisuuden uhkakuvaksi. Ikääntyvän väestön vaikutuksista julkiseen talouteen on myös tehty monia laajoja selvityksiä ja tutkimuksia, joiden viesti on ollut juuri tämä: vanhuusmenot tulevat nousemaan rajusti. Yleiseksi kiteytyneen käsityksen mukaan elämme eläkepommin varjossa.

Käsittämättömältä tuntuu, ettei missään tähänastisessa tutkimuksessa ole otettu huomioon eläkkeistä ja hoivamenoista julkiselle sektorille takaisin virtaavia verotuloja. On arvioitu vain bruttomenojen kasvua tai huomioon on otettu enintään laitoshoidossa olevien maksamat asiakasmaksut. Nyt julkaistava Pekka Parkkisen tutkimus on ensimmäinen, jossa julkiselle sektorille palautuvat verotulot ovat mukana laskelmassa, joka ulottuu vuoteen 2050.

Vaikutus on dramaattinen. Julkiset vanhuusmenot ovat suurimmillaan 2030-luvun puolivälissä, jolloin bruttomenot ovat vajaat 25 prosenttia bruttokansantuotteesta, mutta nettomääräiset menot vain runsaat 14 prosenttia. Vuonna 2003 vastaavat osuudet olivat 19,5 ja 13,1 prosenttia. Bruttomenot tulevat kasvamaan suhteellisesti siis paljon enemmän kuin nettomenot.

Parkkisen laskelmat osoittavat, että nettomenojen bruttomenoja paljon hitaampi kasvu johtuu ennen kaikkea siitä, että tulevat eläkeläiset maksavat saamistaan eläkkeistä tuntuvasti enemmän välittömiä veroja kuin eläkeläiset nyt. Vuonna 2003 eläkemenot olivat 16,6 miljardia euroa, joista välittömiä veroja maksettiin 3,3 miljardia euroa. Vuonna 2050 eläkemenot ovat 46 miljardia euroa ja niistä välittömien verojen osuus on 15 miljardia euroa.

Tärkeää on se, miten kuntien ja muiden julkisyhteisöjen saamat osuudet kasvavista eläkeveroista kehittyvät. Vuonna 2003 kunnat saivat 3,3 miljardin euron kokonaispotista 2,1 miljardia ja muut (lähinnä valtio tuloveron kautta) 1,2 miljardia. Vuoden 2050 välittömien eläkeverojen 15 miljardista eurosta kunnat saavat Parkkisen arvion mukaan vajaat 7 miljardia ja muut runsaat 8 miljardia – eli lähinnä valtio saisi tuolloin jo yli puolet eläkeveroista. Kun kunnat kantavat todennäköisesti myös tulevaisuudessa päävastuun hoivapalvelujen järjestämisestä, välittömien eläkeverojen jakautumaa on jatkossa syytä tavalla tai toisella muuttaa kuntien hyväksi.

Eläkkeistä maksettavien välittömien verojen suhteellisen osuuden systemaattinen kasvu johtuu Parkkisen mukaan kahdesta perussyystä. Vuonna 2002 melkein puolet eläkeläisistä jäi alle 15 000 euron vuositulon. Kun eläkeläisten tulot ovat vähennysten takia verottomia 8 000 euroon saakka, osa heistä ei maksanut veroja lainkaan ja loputkin varsin vähän. Pienituloisten eläkeläisten osuus tulee kuitenkin nopeasti vähenemään ja eläkkeiden keskitaso nousemaan siksi, että tulevista eläkeläisistä valtaosa on palkansaajia, joiden työeläkkeet ovat kertyneet täysimääräisiksi. Toiseksi kasvavien eläkkeiden rajavero on korkea, yli 40 prosenttia, koska kasvu tulee jo olemassa olevien vähennysten ”päälle”.

Vastaavalla tavalla kasvavista hoivamenoista palautuu kasvava osuus julkisyhteisöille, kos-

ka pääosa hoivamenoista on henkilökunnan palkkoja, joista maksetaan normaalit palkka-
verot. Välittömien verojen lisäksi Parkkisen laskelmassa ovat mukana sosiaaliturvamaksut
ja välilliset verot. Kun kaikki nämä vähennetään bruttomenoista, Parkkisen kokonaisarvion
mukaan nettomääräisten vanhuusmenojen osuus bruttokansatuotteesta tulee vuoteen
2050 mennessä nousemaan siis vain runsaan yhden prosenttiyksikön. Vaikka näin pitkään
ennustearvioon sisältyy monenlaisia epävarmuustekijöitä, brutto- ja nettomenojen erot-
taminen toisistaan näyttää kehityksen suunnan ja osoittaa, että kansantalouden rapautta-
vaa eläkepommia ei tule.

Miksei vanhuusmenoista ennen Pekka Parkkista ole tehty nettolaskelmia? Eläkepommin
uhkakuva on perustunut 1990-luvulla hallitsevaksi nousseeseen talousajatteluun, joka pi-
tää kaikkia julkisia menoja pelkkinä kustannuksina ja dynaamisen talouden rasitteena.
Mutta kuten Parkkinen osoittaa, kasvavien vanhuusmenojen vastapainoksi syntyy kasvava
verotulojen paluuvirta.

Eivätkä vaikutukset pääty tähän. Kun suuret ikäluokat siirtyvät eläkkeelle, kasvavien
eläkeverotulojen lisäksi eläkkeelle siirtyviltä vapautuu runsaasti työpaikkoja samalla kun
eläkeläisten määrä kasvaa miljoonasta puoleentoista. Markkinoille tulee puoli miljoonaa
uutta päätoimista ja keskimäärin hyvätuloista kuluttajaa, jotka ovat pääosin suuret inves-
tointinsa tehneet ja velkansa maksaneet. Eläkeläismäärän nousu ei siis ole pelkästään kus-
tannus, vaan myös ja ennen kaikkea maksukykyisen kysynnän ja sitä kautta työpaikkojen
kasvua.

Miksi tällainen puhe tuntuu kummalliselta? Koska se perustuu ennen uusliberalismia
vallinneeseen talousoppiin, jonka lähtökohdat Pekka Kuusi kiteytti kirjassa 60-luvun so-
siaalipolitiikka. Sen perusajatus oli aikanaan käänteentekevä: sosiaaliset tulonsiirrot tuke-
vat eivätkä heikennä kansantulon kasvua. Siihen asti sosiaalimenoja oli oikealla pidetty
pelkkinä kustannuksina, jotka ovat pois aktiivisesta kansantaloudesta. Samalla tavalla aja-
teltiin vasemmalla, mutta sosiaalimenoja haluttiin lisätä oikeudenmukaisuuden toteutta-
miseksi.

Kuusen mielestä kummankin laidan perinteinen ajattelu perustui ajatusvirheeseen. Tu-
lonsiirrot nähtiin vain menoina, vaikka ne *kansantalouden* kannalta ovat samalla tuloja, jot-
ka palautuvat talouden kiertoon. Moderni sosiaalipolitiikka tukee ja nopeuttaa talouden
kasvua ylläpitämällä tasaista kysyntää – ja samalla ihmisten luottamusta yhteiskuntaan.

Kuusen kirjalla oli valtava vaikutus tasavallan kaikkinaiseen eliittiin ja se loi ajatukselli-
sen pohjan, jolla suomalaista hyvinvointivaltiota 1960-luvulta 1980-luvulle saakka ra-
kennettiin – suurella menestyksellä. Kaikin mittarein mitattuna hyvinvointivaltion kasvu
toteutettiin 1970- ja 1980-luvulla talouden sallimin ehdoin. Valtiontalous pysyi Suomes-
sa tasapainossa ja julkinen velka oli vuonna 1990 Euroopan alhaisimpia.

Mutta eikö talouden globalisoituminen ole vienyt Kuusen ajattelulta pohjan pois? Adair
Turnerin kirja *Just Capital* (2001) kertoo, että maailma kyllä globalisoituu pääomavirto-
jen, teknisen tietämyksen leviämisen ja yritysten johtamisen kannalta, mutta se *paikallis-
tuu* samaan aikaan vielä nopeammin. Globalisaatio koskee vain sellaisia talouselämän alo-
ja, joiden tuotteita voidaan viedä ja tuoda – ja näiden osuus kaikista hyödykkeistä vähe-
nee eikä kasva. Teollisen tuotannon tehostaminen ja automatisoiminen laskevat koko ajan
niiden suhteellista hintatasoa ja arvoa. Palveluita ei voi samalla tavalla tehostaa ja auto-
matisoida, ja siksi niiden suhteellinen hinta ja ennen kaikkea arvostus ja tärkeys kasvavat.
Palveluvaltaistuminen tulee pysyttämään taloudet kansantalouksina, sisäisen talouden tär-
keämpänä kuin ulkoisen. Ja kansantalouden kannalta julkiset menot ovat edelleen yhtä
vahvasti tasoittavia ja tasaista kasvua ylläpitäviä tuloja kuin Pekka Kuusen aikana.